

בבא מציעא צ"א

לא שאדם רשאי להמיר אלא שמומר ולוקה

מביאה הגמרא, שנחלקו האם חסימה בקול אסורה. כגון שהבהמה התכופפה לאכול וגער בה, והנהיגה בקול בכלאים, ואינו אוחו במרדע. רבי יוחנן אמר חייב, ריש לקיש אמר פטור. רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו היא מעשה, והוא לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו¹. ריש לקיש אמר פטור, קול אינו מעשה, מפני שעקימת שפתיו אינה מעשה². הקשה רבי יוחנן לריש לקיש, ממה ששנינו במשנה בתמורה, הכל ממירין אחד האנשים ואחד הנשים. לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר, יש כח לתפוס בתמורה בדיעבד, וסופג את הארבעים, משום "לא יחליפנו ולא ימיר אתו". והרי בממיר הוא דיבור בלבד והוא לוקה, ומכאן שעקימת שפתים של האדם הוא מעשה?

התנא סובר כר' יהודה בדבר אחד וחולק עליו בדבר אחד

אמר לו ריש לקיש, המשנה היא כרבי יהודה שאמר 'לאו שאין בו מעשה לוקים עליו'. שרבי יהודה אומר ומביאים את דבריו בכמה מקומות על הכתוב: "לא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בִּקֹּר וְהִנֵּתָּר מִמֶּנּוּ עַד בִּקֹּר" בא הכתוב לתת עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו, שניתק לעשה הוא. אבל בלא זה המותיר לוקה, ואפילו שהוא 'לאו שאין בו מעשה'. שואלת הגמרא, האם אפשר להעמיד את המשנה כרבי יהודה, הרי ברישא שנינו, הכל ממירין אחד האנשים ואחד הנשים. הכל לרבות יורש, שאם המיר בקרבן אביו לאחר מיתת אביו מומר. שלא כרב יהודה שאמר שירש אינו ממיר, ואם המיר אינו מומר, יורש אינו סומך? עונה הגמרא, תנא זה סובר כרבי

1 תוס' הקשו ממה שבפ"ג בשבועות ר"י אמר אומר היה ר' יהודה משום ריה"ג לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חברו בשם. והרי ר"י עצמו או' שעקימת שפתיו היא מעשה. וי"ל שעקימת שפתיו היא מעשה כאן מפני שבדיבורו נעשה מעשה שהולכת ודשה בלא לאכול. וא"ת שבסנהדרין ר"י א' שעקימת שפתיו של מגדף אינה מעשה מפני שישנו בלב. והקשו מעדים זוממים ותירצו שמגדף ישנו בקול. והקשו הרי חסמה בקול. ותירצו שעדים זוממים ישנם בראיה. וי"ל שלא הקשו מחסימה על מגדף אלא על עדים זוממים שבדיבורם נעשה מעשה. תוס'.

2 תוס' הקשו ממה שא' בפ' אלו הן הלוקין שמה שצריך שיהיה לאו שיש בו מעשה הוא משום שלומדים מלאו של חסימה שסמך לו, ארבעים יכנו. ולר"ל נלמד שלוקים על לאו שאין בו מעשה. וי"ל שר"ל סובר שעיקר הכתוב מדבר על סתם חסימה שיש בה מעשה ולא על סימה בקול. א כפי התירוץ האחר במכות שלומדים שאין לוקים בלאו שאין בו מעשה מלעשות. וצ"ל שר"ל אמר שאין לוקים על חסימה בקול מפני שהוא לאו שאין בו מעשה רק לפי מי שמצריך לאו שיש בו מעשה, אבל הוא עצמו סובר כר' יהודה. תוס'.

יהודה בדבר אחד, שלוקים על לאו שאין בו מעשה. וחולק עליו באחד, שיוורש ממיר.

חוסס פי פרה ודש לוקה ומשלם ד' קבים לפרה ג' לחמור אביי א' כר"מ שא' לוקה ומשלם לחמור³. ושואלת הגמרא הרי אדם אינו לוקה ומת, ואינו לוקה ומשלם⁴. ואמר אביי שהבריייתא היא כרבי מאיר שאומר במסכת מכות, מעידין אנו על איש פלוני שחייב לחבירו מאתים וזו ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין, מפני שרבי מאיר סובר שאדם לוקה ומשלם⁵. רבא אמר⁶, מצינו מהתורה שאף שאין יכולים לכופו להענש ולשלם, אולם אינו נפטר ידי שמים עד שישלם. שהרי בהמה נאסרת בהקרבה מדין אתנן אף אם בא על אמו⁷, ונתן לה בהמה לאתננה. והרי אינו חייב לתת לה כיון שמתחייב מיתה בביאתו ואינו מת ומשלם, אבל אם שילם לה יש על הבהמה דין אתנן. ואם לא היה חיוב מהתורה לשלם, לא היה חל על הבהמה איסור אתנן, ונתן לה את זה במתנה⁸ ⁹. רב פפא אמר שמחייבים אותו בתשלומים אפילו שהוא לוקה על החסימה, מפני שאינם באים כאחד. שמשעה שמשכה התחייב במזונותיה, ואינו לוקה עד שעת חסימה.

שאלו את ר"פ ב' דברים וענה א' כהלכה אסור ללוש עיטה בחלב ואם אמר רב פפא, דברים אלו שאלו אותי מבית מדרשו של רב פפא בר אבא ופשטתי

3 כך חכמים שיערו את אכילתם. רש"י.

4 מפני שהן שתי רשעיות וכתוב "כדי רשעתו". רש"י.

5 תוס' הקשו הרי ר"מ לומד ממוציא שם רע שלוקה ומשלם וסובר כר"ע שעדים זוממים הוא קנס. וא"כ מנין שכאן שהוא ממון לוקה ומשלם?. וי"ל שלחכמים אין לוקה ומשלם מכדי רשעתו רשעה אחת ולא שתי רשעיות. אבל לר"מ לומד מעדים זוממים, ואי אפשר להעמיד את כדי רשעתו אלא במיתה ומלקות ולכן לא לומדים שאינו לוקה ומשלם. ואם כן בכל מקום לר"מ לוקה ומשלם. ואין להעמיד את כדי רשעתו אלא כששניהם מחמת עדות שקר ולא כשקרע באותו הזמן שיראים. תוס'.

6 לפי גרסת התוס' רבא אמר בבא לצאת ידי שמים אתנן אסרה תורה אפ' בא על אמו. והקשו תוס' ממה שאמ' בפרק בן סורר ומורה רבא איגניבו ליה דיכרי ומדוע לא קיבלם הרי חייבים לצאת ידי שמים. וי"ל שהם לא רצו לצאת ידי שמים אלא שחשבו שהם חייבים להחזיר בדין. וי"ל שישלם משמע יותר לשון חיוב ממשלם. תוס'.

7 מפני שעיקר אתנן כתוב בעריות שזונה היא מחייבי כריתות. וי"מ שלומדים זאת ממה שצריך פסוק למעט אתנן כלב אע"ג שקים ליה בדרבה מיניה. ואין נראה שכן האם כתוב שנים ולא ארבע, ולא בא למעט אלא מחיר זונה. תוס'.

8 ואפילו שאם תבעה אותו בדין, תן לי אתנני לא מחייבים אותו שהרי קם ליה בדרבה מיניה. אבל כשנתן לה הוא אתנן ופסול. רש"י.

9 ומכאן שהתשלומים מוטלים עליו אפילו במקום מיתה, מפני שאין כח לענשו בשתים. אבל ידי שמים לא יצא עד שישלם. שאל"כ הוא נתן לה מתנה בעלמא. וגם בחוסס התשלומין מוטלים עליו אלא שאין כח בב"ד לענשו שנים, ולא יצא ידי חובתו עד שישלם. או שאם תפס לא מוציאים ממנו כך שמעתי מפי מורי הזקן ויש דוגמתו בב"ק בפרק מרובה. רש"י.

להם לאיסור. האחד כהלכה, והאחד לא כהלכה. שאלו אותי האם מותר ללוש את העיסה בחלב, ופשטתי להם לאיסור וזה כהלכה. כמו ששנינו בברייתא, אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה. ואסור אפילו לאכלה במלח, מפני הרגל עבירה, כדי שלא יאכל עמה בשר. כיוצא בזה אין טחים את התנור באליה, ואם טח הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור¹⁰.

האם מותר להכניס מין ושאינו מין לדיר ואסר שלא כהלכה ועוד שאלו האם מותר להכניס מין ושאינו מינו, זכר ונקבה משני מינים שונים לדיר. האם הוא כמרביע כלאים או לא. ופשטתי להם לאיסור כדי שלא זלזלו באיסור כלאים, אולם זה שלא כהלכה. שכן שמואל אמר, עדים מעידים לחייב מיתה ומלקות על ביאת איסור, משישכבו זה על זה כדרך מנאפים, ואין צריך שיראו כמכחול בשפופרת. ובכלאים, אינו חייב עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת. הקשה רב אחדבוי בר אמי ממה ששנינו, אילו היה כתוב "בְּהִמְתָּךְ לֹא תִרְבִּיעַ", ולא היה כתוב "כְּלָאִים" הייתי אומר שלא יאחזו את הבהמה בקרניה בשעה שעולה עליה זכר ואפילו במין במינו והכתוב "כְּלָאִים" בא לומר שאינו אסור אלא בשני מינים. ומכאן שבכלאים גם אחיזה אסורה? עונה הגמרא, לא מהי אחיזה הכנסה, והתנא נקט לשון נקיה.

מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת מפני שטרוד בעבודתו אמר רב יהודה, מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת, ואין חוששים שמא יבא לידי הרהור דבר, כמו שאמרו לא יסתכל בחמור ובחמורה בחזיר ובחזירה בשעה שהן נזקקים זה עם זה. משום ששם הוא כשאינו שלו שאינו צריך לסייע, אבל זה טרוד בעבודתו ולא יהרהר. הקשה רב אחדבוי בר אמי ממה ששנינו, אילו היה כתוב "בְּהִמְתָּךְ לֹא תִרְבִּיעַ", הייתי אומר שלא יאחזו את הבהמה כדי שיעלה עליה זכר תלמוד לומר "כְּלָאִים", כלאים הוא שאסור אבל מין במינו מותר. משמע שבמין במינו דווקא אחיזה מותרת אבל הכנסה אסורה¹¹? עונה הגמרא, אחיזה הכוונה להכנסה,

10 תוס' הקשו הרי די בקינוח שהרי אינו אלא כנ"ט בר נ"ט. תוס'.

11 תוס' הקשו כיון שהכתוב מדבר בכלים מנין לאסור זאת וי"ל שדייקו זאת ממה שהתנא נקט לשון לא יאחזו, ולא לא יכניס. תוס'.

וקראו לה אחיזה בלשון נקיה.

אמר רב אשי, דבי רב נחמיה ריש גלותא שאלו אותי, מה הדין בהכנסה של מין ומינו ושאינו מינו לדיר. האם כיון שיש ממינו הוא נגרר אחרי מינו, או שמא הוא אסור אפילו כן. ופשטתי להם לאיסור שלא כהלכה, משום שהיו פרוצים באיסור.

משנה

פועל שאינו מזויז ידיו ורגליו יחד בעבודתו, הרי זה אוכל. רבי יוסי ברבי יהודה אומר, פועל אינו אוכל עד שיעבוד בידיו וברגליו.

גמרא

אומרת הגמרא, טעמו של תנא קמא, ממה שנאמר: "כִּי תבֹא בְּכֶרֶם רֶעֶךָ וְאֶכְלָתָ עֲנָבִים כְּנִפְשֶׁךָ שְׂבַעֲךָ", בכל אופן שהוא עושה בכרם הוא אוכל. ורבי יוסי ברבי יהודה לומד שפועל אינו נאכל עד שיעשה בידיו וברגליו משור, שהרי הכתוב הקיש חוסם לנחסם. וכמו ששור שעושה בידיו וברגליו אוכל, אף פועל אינו אוכל עד שיעשה בידיו וברגליו.

הסתפק רבה בר רב הונא, מה הדין לפי רבי יוסי ברבי יהודה בדש באווזים ותרגולים שאין להם ידים להשען ומשענתם על רגליהם¹². האם צריך שידוש בכל כחו ואסור לחוסמם, או שצריך שידוש בידיו וברגליו והרי אין להם ידים. ונשארה הגמרא בתיקו.

אמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה, פועלים עד שלא הלכו שתי וערב בגת אוכלים ענבים, ואין שותים יין. משהלכו שתי וערב בגת, אוכלים ענבים ושותים יין. מפני שעד שלא הלך בה שתי וערב מלאכתם אינה ניכרת ביין אלא רק בענבים, והוא כפועל שעושה במין זה ואוכל במין אחר.

משנה

היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים. אבל מונע את עצמו, ואוכל כל אכילתו מהן עד שמגיע למקום יפות ואוכל.

משום השב אבידה אוכל בהליכה מאומן לאומן ובחזרה מהגת ובחמור כשפורק

12 תוס' מפרשים שהספק הוא בדשים ברגליהם ולא בכנפיהם, או אפ' בדשים גם בכנפיהם מפני שאינו דומה ממש לשור. והמשנה בסוף פרק הפרה ששוים שור ובהמה לחיה ועוף היא כת"ק. תוס'.

ולא אמרו שיאכל אלא בשעה שהוא עוסק במלאכה, ולא יאמר הרי מנעתי עצמי ולא בטלתי לאכול עכשיו אשב ואוכל. אבל משום השב אבידה לבעלים, שלא יבטל ממלאכתו ויאכל, אמרו פועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן. ומותר להם לאכול כשגמרו שורה זו והולכים להתחיל בתבירתה, אפילו שאינה שעת מלאכה, מפני שהדבר נוח לבעל הבית. ובחזירתן מן הגת. ובחמור כשהיא פורקת.

גמרא

האם עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר הסתפקה הגמרא, האם פועל שעושה מלאכה בגפן אוכל בגפן אחר. האם הוא יכול לקצץ אשכול גפן יפה וללכת למקום שהוא עושה שם ולאכול, כיון שהוא מאותו המין שממנו הוא נותן לכליו של בעל הבית, או שפועל אוכל רק ממה שהוא נותן לכליו של בעל הבית. ואם תמצא לומר שאם נאמר שהעושה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר, איך שור אוכל במחובר¹³ הרי מלאכת שור במחובר אינו יכול לאכול מהגפן שהוא עושה בה, שהרי השור קשור לצמד לפני העגלה והבוצרים עושים בגפן שליד העגלה ונותנים בעגלה. והרי למדנו לעיל ששור אוכל במחובר. ואומרת הגמרא שאין לפשוט את הספק מכאן משום שרוב שישא בנו של רב אידי אמר שמדובר ב'שרכא', זמורה ארוכה מאד שמגיעה עד לפני השור.

היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו במשנה, אבל בתאנים ותאנים אוכל במודלית היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים. אבל בתאנים ותאנים בדומה לתאנים וענבים, שעושה בתאנה זו ואוכל בחברותיה הוא אוכל. ואם נאמר שהעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר כיצד הדבר יתכן?! אמר רב שישא בנו של רב אידי, לעולם צריכים את שניהם שיהיו ממין וממה שהוא עושה, והתנא צריך לומר תאנים וענבים, ודייקנו אבל בתאנים ותאנים אוכל. הוא בתאנה המודלת על הגפן, או גפן מודלת על תאנה. והתנא בא ללמדנו שכשהיה עושה במין

13 תוס' הקשו על רש"י הרי הגפן שעל העגלה היא בתלוש ולא במחובר. אלא פירוש במחובר הוא איך יתכן ששור אוכל כשהוא דש במחובר מהתבואה שהוא דש, אבל כשדש בתלוש כל התבואה התלושה היא כאגודה אחת. אבל במחובר כל קלח וקלח חשוב בפני עצמו. תוס'.

זה לא יאכל במין אחר, אפילו שהוא עסוק בשניהם¹⁴.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל. ואם העושה בגפן זה אוכל בגפן אחר, ילך לשם ויביא ויאכל. ודוחה הגמרא שכשיש ביטול מלאכה בהליכתו ובחזרתו אין ספק שהוא אסור. והספק היה האם הוא יכול לאכול בגפן אחרת היכן שאשתו ובניו שאינם עבדים אצל בעל הבית נמצאים עמו ולא יתבטל ממלאכתו.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, וכולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה אבל מפני

אפשר לומר שאינו אוכל בגפן אחר ומהלך אינו כעושה מעשה

השב אבידה לבעלים אמרו פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת. ובני הישיבה שרצו לפשוט את הבעיה סברו שמהלך לצורך בעל הבית משורה לשורה הוא כעושה מעשה, והוא אוכל משום השב אבידה לבעלים. אבל מדאורייתא אינו אוכל, מפני שהליכתו היא צורך הגפן שהולך אליה, ואכילתו מענבים שקוצץ מזו שיצא ממנה, ומכאן שהעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר. דוחה הגמרא, אפשר לומר שהעושה בגפן זה אוכל בגפן אחר, ומהלך אינו כעושה מעשה.

ויש אומרים שבני הישיבה סברו שמהלך אינו כעושה מעשה, ולכן אינו אוכל

וי"א עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר ומהלך הוא כעושה מעשה

מדאורייתא. אבל עושה מעשה, כגון נושא בכתף והולך מזו לזו ואוכל מדאורייתא¹⁵, ומכאן יש ראייה שהעושה בגפן זה אוכל בגפן אחר. ודוחה הגמרא שאפשר לומר שהעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר, ומהלך הוא כעושה מעשה. ובכל זאת אינו אוכל אלא משום השבת אבידה.

14 שצריך להגביה ולהפריד הענפים של זה מזה כשהוא חותך, אבל אינו ממין שאתה נותן שהרי במקרה דומה בתאנים ותאנים כגון תאנה המודלת על חבירתה אין צריך להבחין מאיזה מהן יאכל, שהוא ממין שאתה נותן וממה שאתה נותן שהוא עסוק בשניהם. רש"י.

15 התוס' הקשו מנין לדייק כך, במשנה שנינו רק שאוכל משום השבת אבדה אבל ללא זה לא היה אוכל אפ' אם מהלך כעושה מעשה. וי"ל שדייק ממה שלא אמרו משום השבת אבדה אמרו שפועלים אוכלים כשמביאים מאומן לאומן, והיינו יודעים שאפ' בעושה מעשה אין אוכלים אלא משום השבת אבדה. תוס'.